

Innhold

Forord	5
Oversikt over begreper i plan- og bygningsloven	20
PLAN- OG BYGNINGSLOVEN MED KOMMENTARER.....	25
Bygningslovgivningen – tilbakeblikk og status.....	27
Ny plan- og bygningslov i 2008.....	28
FØRSTE DEL. ALMINNELIG DEL.....	31
Kapittel 1 Fellesbestemmelser	31
§ 1-1. Lovens formål	31
§ 1-2. Lovens virkeområde	34
§ 1-3. Tiltak som er unntatt fra loven	38
§ 1-4. Plan- og bygningsmyndighetenes oppgaver og andre myndigheters plikter overfor plan- og bygningsmyndighetene	40
§ 1-5. Virkninger av planer	42
§ 1-6. Tiltak	43
§ 1-7. Felles behandling av plan- og byggesak	44
§ 1-8. Forbud mot tiltak mv. langs sjø og vassdrag	44
§ 1-9. Forholdet til forvaltningsloven og klage	49
Kapittel 2 Krav om kartgrunnlag, stedfestet informasjon mv.	59
§ 2-1. Kart og stedfestet informasjon	59
§ 2-2. Kommunalt planregister	61
§ 2-3. Opplysninger om infrastruktur i grunnen mv.	61
ANDRE DEL. PLANDEL.....	66
I. Innledende bestemmelser	66
Kapittel 3 Oppgaver og myndighet i planleggingen	66
§ 3-1. Oppgaver og hensyn i planlegging etter loven	66
§ 3-2. Ansvar og bistand i planleggingen	71
§ 3-3. Kommunens planoppgaver og planleggingsmyndighet	73
§ 3-4. Regionens planoppgaver og planleggingsmyndighet	78
§ 3-5. Statlige planoppgaver og planleggingsmyndighet	79
§ 3-6. Felles planleggingsoppgaver.....	80
§ 3-7. Overføring av planforberedelse til statlig eller regional myndighet	82

Kapittel 4 Generelle utredningskrav	84
§ 4-1. Planprogram	84
§ 4-2. Planbeskrivelse og konsekvensutredning	86
§ 4-3. Samfunnssikkerhet og risiko- og sårbarhetsanalyse	88
Kapittel 5 Medvirkning i planleggingen	90
§ 5-1. Medvirkning	90
§ 5-2. Høring og offentlig ettersyn	91
§ 5-3. Regionalt planforum	93
§ 5-4. Myndighet til å fremme innsigelse til planforslag	95
§ 5-5. Begrensning i adgangen til å fremme innsigelse.	98
§ 5-6. Mekling og avgjørelse av departementet.	101
§ 5-7. Søksmål om gyldigheten av innsigelse og departementets avgjørelse	102
II. Nasjonale planoppgaver	103
Kapittel 6 Statlige planretningslinjer og planvedtak	103
§ 6-1. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging	103
§ 6-2. Statlige planretningslinjer	103
§ 6-3. Statlige planbestemmelser.	105
§ 6-4. Statlig arealplan.	106
III. Regional planlegging	109
Kapittel 7 Regional planstrategi	109
§ 7-1. Regional planstrategi.	109
§ 7-2. Behandling og virkning av regional planstrategi	110
Kapittel 8 Regional plan og planbestemmelse	112
§ 8-1. Regional plan.	112
§ 8-2. Virkning av regional plan	114
§ 8-3. Utarbeiding av regional plan.	115
§ 8-4. Vedtak av regional plan	116
§ 8-5. Regional planbestemmelse	118
Kapittel 9 Interkommunalt plansamarbeid	121
§ 9-1. Interkommunalt plansamarbeid.	121
§ 9-2. Organisering	122
§ 9-3. Planprosess og planinnhold.	122
§ 9-4. Overføring til regional plan.	123
§ 9-5. Uenighet	124
§ 9-6. Gjennomføring og endring	125
§ 9-7. Plansamarbeid mellom regioner og kommuner	126

IV. Kommunal planlegging	127
Kapittel 10 Kommunal planstrategi	127
§ 10-1. Kommunal planstrategi	127
Kapittel 11 Kommuneplan	130
§ 11-1. Kommuneplan	130
§ 11-2. Kommuneplanens samfunnsdel	132
§ 11-3. Virkningen av kommuneplanens samfunnsdel	134
§ 11-4. Revisjon av kommuneplanens samfunnsdel og kommunedelplan og rullering av handlingsdel	134
§ 11-5. Kommuneplanens arealdel	135
§ 11-6. Rettsvirkning av kommuneplanens arealdel	137
§ 11-7. Arealformål i kommuneplanens arealdel	140
§ 11-8. Hensynssoner	146
§ 11-9. Generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel	154
§ 11-10. Bestemmelser til arealformål etter § 11-7 nr. 1, 2, 3 og 4	157
§ 11-11. Bestemmelser til arealformål etter § 11-7 nr. 5 og 6	159
§ 11-12. Oppstart av arbeid med kommuneplan	162
§ 11-13. Utarbeiding av planprogram	162
§ 11-14. Høring av planforslag	164
§ 11-15. Vedtak av kommuneplan	164
§ 11-16. Innsigelse og vedtak av departementet	165
§ 11-17. Endring og oppheving av kommuneplanens arealdel	166
§ 11-18. Begrensning i adgangen til å endre deler av kommuneplanens arealdel	167
Kapittel 12 Reguleringsplan	168
§ 12-1. Reguleringsplan	168
§ 12-2. Områderegulering	171
§ 12-3. Detaljregulering	172
§ 12-4. Rettsvirkning av reguleringsplan	174
§ 12-5. Arealformål i reguleringsplan	179
§ 12-6. Hensynssoner i reguleringsplan	183
§ 12-7. Bestemmelser i reguleringsplan	183
§ 12-8. Oppstart av reguleringsplanarbeid	189
§ 12-9. Behandling av planprogram for planer med vesentlige virkninger	194
§ 12-10. Behandling av reguleringsplanforslag	196
§ 12-11. Behandling av private reguleringsplanforslag	198
§ 12-12. Vedtak av reguleringsplan	199
§ 12-13. Innsigelse og vedtak av departementet	201
§ 12-14. Endring og oppheving av reguleringsplan	202
§ 12-15. Felles behandling av reguleringsplanforslag og byggesøknad	206
§ 12-16. Sentral godkjenning for planforetak	207
§ 12-17. Tilbaketrekking av sentral godkjenning for planforetak	208

Kapittel 13 Midlertidig forbud mot tiltak	209
§ 13-1. Midlertidig forbud mot tiltak.	209
§ 13-2. Varighet og frist.	213
§ 13-3. Fristforlengelse	214
§ 13-4. Statlig bygge- og deleforbud.	214
V. Konsekvensutredninger for tiltak og planer etter annet lovverk	216
Kapittel 14 Konsekvensutredninger for tiltak og planer etter annet lovverk	216
§ 14-1. Virkeområde og formål	216
§ 14-2. Utarbeiding og behandling av utredningsprogram og konsekvensutredning	218
§ 14-3. Hensyntaken til konsekvensutredningen ved vedtak i saken	220
§ 14-4. Konsekvensutredninger ved grenseoverskridende virkninger.	221
§ 14-5. Kostnader.	221
§ 14-6. Forskrift.	221
TREDJE DEL. GJENNOMFØRING	223
Kapittel 15 Innløsning og erstatning	223
§ 15-1. Grunneierens rett til å kreve innløsning ved kommuneplanens arealdel	223
§ 15-2. Grunneierens rett til å kreve innløsning ved reguleringsplan	224
§ 15-3. Erstatning for tap ved reguleringsplan	230
Kapittel 16 Ekspropriasjon	240
§ 16-1. Definisjon	240
§ 16-2. Ekspropriasjon til gjennomføring av reguleringsplan.	242
§ 16-3. Ekspropriasjon uavhengig av reguleringsplan	259
§ 16-4. Ekspropriasjon til vann- og avløpsanlegg mv.	262
§ 16-5. Grunneiers rett til ekspropriasjon til atkomst, avløpsanlegg og fellesareal samt parkbelte i industriområde	263
§ 16-6. Tomtearrondering	266
§ 16-7. Tidspunkt for ekspropriasjon.	267
§ 16-8. Forsøkstakst.	268
§ 16-9. Utvidelse av ekspropriasjon	270
§ 16-10. Erstatningstomt, midlertidig husrom.	274
§ 16-11. Statens og fylkets overtakelse av eiendom	274
§ 16-12. Skjønn	276
Kapittel 17 Utbyggingsavtaler	278
§ 17-1. Definisjon	278
§ 17-2. Forutsetning for bruk av utbyggingsavtaler	279
§ 17-3. Avtalens innhold	280
§ 17-4. Saksbehandling og offentlighet.	285

§ 17-5. Klage	287
§ 17-6. Forskrifter	288
§ 17-7. Dispensasjon. Samtykke til å fravike reglene	288
Kapittel 18 Opparbeidelsesplikt og refusjon av utgifter til veg, vann og avløp mv.	290
§ 18-1. Krav til opparbeidelse av veg og hovedledning for vann og avløpsvann	290
§ 18-2. Krav til opparbeidelse av fellesareal og av parkbelte i industriområde.	294
§ 18-3. Refusjonsberettigede tiltak	295
§ 18-4. Refusjonsenheten	300
§ 18-5. Utgifter som kan kreves refundert.	302
§ 18-6. Refusjonspliktig areal	303
§ 18-7. Fordelingsfaktorene.	307
§ 18-8. Godkjenning av planer og foreløpig beregning av refusjon	309
§ 18-9. Fastsetting av refusjon.	312
§ 18-10. Forfall og renteplikt.	314
§ 18-11. Refusjonsdebitor. Panterett	316
§ 18-12. Søksmål.	318
Kapittel 19 Dispensasjon	320
§ 19-1. Søknad om dispensasjon	320
§ 19-2. Dispensasjonsvedtaket	321
§ 19-3. Midlertidig dispensasjon	327
§ 19-4. Dispensasjonsmyndigheten.	328
FJERDE DEL. BYGGESAKSDEL	329
Kapittel 20 Søknadsplikt	329
§ 20-1. Tiltak som omfattes av byggesaksbestemmelsene	329
§ 20-2. Søknadsplikt	337
§ 20-3. Søknadspliktige tiltak med krav om ansvarlige foretak	342
§ 20-4. Søknadspliktige tiltak som kan forestås av tiltakshaver	343
§ 20-5. Tiltak som er unntatt fra søknadsplikt.	345
§ 20-6. Unntak fra søknadsplikt for visse tiltak som behandles etter andre lover	350
§ 20-7. Unntak for krav i loven for Forsvaret	350
§ 20-8. Unntak fra krav i loven for visse skjermingsverdige objekter	351
Kapittel 21 Krav til innhold og behandling av søknader.	355
§ 21-1. Forhåndskonferanse	355
§ 21-2. Søknad om tillatelse	357
§ 21-3. Nabovarsel.	361
§ 21-4. Behandling av søknaden i kommunen	365

§ 21-5. Den kommunale bygningsmyndighetens samordningsplikt	372
§ 21-6. Privatrettslige forhold	376
§ 21-7. Tidsfrister med særskilte virkninger	378
§ 21-8. Andre tidsfrister	381
§ 21-9. Bortfall av tillatelse	382
§ 21-10. Sluttkontroll og ferdigattest	385
Kapittel 22 Godkjenning av foretak for ansvarsrett	391
§ 22-1. Sentral godkjenning for ansvarsrett	391
§ 22-2. Tilbaketrekking av sentral godkjenning for ansvarsrett	392
§ 22-3. Forskrifter om sentral godkjenning	395
§ 22-4. Overtredelsesgebyr for brudd på reglene om sentral godkjenning for ansvarsrett	396
§ 22-5. Forskrifter om byggesaksbehandlingen for sentralt godkjente foretak	398
Kapittel 23 Ansvar i byggesaker	399
§ 23-1. Ansvar i byggesaker	399
§ 23-2. Tiltakshaver	400
§ 23-3. Krav til ansvarlig foretak. Omfang og varighet av ansvaret	400
§ 23-3b. Midlertidige tjenesteytere	403
§ 23-4. Ansvarlig søker	404
§ 23-5. Ansvarlig prosjekterende	406
§ 23-6. Ansvarlig utførende	408
§ 23-7. Ansvarlig kontrollerende	410
§ 23-8. Forskrifter om ansvar	411
§ 23-9. Register over foretak som har påtatt seg ansvarsrett	413
Kapittel 24 Kvalitetssikring og kontroll med prosjektering og utførelse av tiltak	414
§ 24-1. Kvalitetssikring og kontroll med prosjektering og utførelse	414
§ 24-2. Gjennomføring av kontroll	416
Kapittel 25 Tilsyn	419
§ 25-1. Tilsynsplikt	419
§ 25-2. Gjennomføring av tilsynet	421
§ 25-3. Tilsyn fra overordnet myndighet	425
Kapittel 26 Opprettelse og endring av eiendom	426
§ 26-1. Opprettelse og endring av eiendom	426
Kapittel 27 Tilknytning til infrastruktur	429
§ 27-1. Vannforsyning	429
§ 27-2. Avløp	432
§ 27-3. Tilknytning til eksisterende private anlegg	435
§ 27-4. Atkomst	435

§ 27-5. Fjernvarmeanlegg	438
§ 27-6. Forskrifter om tilknytning	439
Kapittel 28 Krav til byggetomta og ubebygd areal	440
§ 28-1. Byggegrunn, miljøforhold mv.	440
§ 28-2. Sikringstiltak ved byggearbeid mv.	443
§ 28-3. Tiltak på nabogrunn.	444
§ 28-4. Sikring ved gjerde	446
§ 28-5. Orden på og bruk av ubebygd areal. Sikringstiltak ved byggverk mv.	448
§ 28-6. Sikring av basseng, brønn og dam	449
§ 28-7. Den ubebygde del av tomta. Fellesareal	451
§ 28-8. Forskrifter om ivaretagelse av miljø	453
Kapittel 29 Krav til tiltaket	454
§ 29-1. Utforming av tiltak	454
§ 29-2. Visuelle kvaliteter	454
§ 29-3. Krav til universell utforming og forsvarlighet.	455
§ 29-4. Byggverkets plassering, høyde og avstand fra nabogrense.	456
§ 29-5. Tekniske krav.	461
§ 29-6. Tekniske installasjoner og anlegg	463
§ 29-7. Krav til produkter til byggverk	465
§ 29-7a. Tilsyn med produkter til byggverk	468
§ 29-7b. Tvangsmulkt	469
§ 29-7c. Overtredelsesgebyr	470
§ 29-8. Avfallshåndtering	470
§ 29-9. Heis, rulletrapp og rullende fortau. Sikkerhetskontroll.	471
§ 29-10. Forskrifter om ivaretagelse av miljø	473
§ 29-11. Forhold i strid med gitt byggetillatelse på annen eiendom	473
Kapittel 30 Krav til særskilte tiltak	475
§ 30-1. Driftsbygninger i landbruket.	475
§ 30-2. Byggverk og virksomhet som kan medføre fare eller særlig ulempe	476
§ 30-3. Skilt- og reklameinnretninger	478
§ 30-4. Andre varige konstruksjoner eller anlegg. Vesentlige terrenginngrep mv.	482
§ 30-5. Midlertidige bygninger, konstruksjoner eller anlegg	485
§ 30-6. Fritidsbebyggelse	488
Kapittel 31 Krav til eksisterende byggverk.	491
§ 31-1. Ivaretagelse av kulturell verdi ved arbeid på eksisterende byggverk	491
§ 31-2. Tiltak på eksisterende byggverk	492
§ 31-3. Sikring og istandsetting. Frakobling av vann- og avløpsledning	498
§ 31-4. Pålegg om dokumentasjon og utbedring	500
§ 31-5. Pålegg om og forbud mot riving	504
§ 31-6. Bruksendring og riving av bolig	506

§ 31-7. Tilsyn med eksisterende byggverk og arealer	508
§ 31-8. Utbedringsprogram	509
FEMTE DEL. HÅNDHEVINGS- OG GEBYRREGLER	511
Kapittel 32 Ulovlighetsoppfølging	511
§ 32-1. Plikt til å forfølge ulovligheter	511
§ 32-2. Forhåndsvarsel	512
§ 32-3. Pålegg om retting og pålegg om stans	514
§ 32-4. Pålegg om stans og opphør med øyeblikkelig virkning	519
§ 32-5. Tvangsmulkt	520
§ 32-6. Forelegg om plikt til å etterkomme pålegg eller forbud	523
§ 32-7. Tvangsfullbyrdelse	532
§ 32-8. Overtredelsesgebyr	533
§ 32-8a. Overtredelsesgebyr for brudd på reglene om konsekvensutredninger	540
§ 32-9. Straff	541
§ 32-10. Samordning av sanksjoner	551
Kapittel 33 Gebyr og undersøkelse på fast eiendom	552
§ 33-1. Gebyr	552
§ 33-2. Undersøkelse på fast eiendom	554
SJETTE DEL. SLUTTBESTEMMELSER	555
Kapittel 34 Ikrafttreden og overgangsbestemmelser	555
§ 34-1. Ikrafttreden – plandelen	555
§ 34-2. Overgangsbestemmelser til plandelen	555
§ 34-3. Ikrafttreden – byggesaksdelen	558
§ 34-4. Overgangsbestemmelser til byggesaksdelen	558
Kapittel 35 Endringer i annet lovverk	561
§ 35-1 Endringer i andre lover – del I	561
§ 35-2. Endringer i andre lover – del II	561
FORSKRIFTER	563
Forskrift om rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag av 10. november 1994 nr. 1001	565
Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging av 20.09.1995 nr. 4146	567
Forskrift om forbud mot vilkår om sosial infrastruktur i utbyggingsavtaler av 20.04.2006 nr. 453	567
Forskrift om rammer for vannforvaltningen av 15.12.2006 nr. 1446	568
Forskrift om rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre av 27.06.2008 nr. 742	569
Delegering av myndighet til Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet etter plan- og bygningsloven av 12.06.2009 nr. 639	572

Forskrift om samvirke mellom bestemmelsene i plan- og bygningsloven 14. juni 1985 nr. 77 og bestemmelsene i plan- og bygningsloven 27. juni 2008 nr. 71 av 15.06.2009 nr. 669	573
Overføring av myndighet fra Miljøverndepartementet til Olje- og energidepartementet til å vedta statlig arealplan etter plan- og bygningsloven § 18 når det gjelder kraftledninger i sentralnett og regionalnett av 18.04.2008 nr. 372	573
Overføring av myndighet til Olje- og energidepartementet etter lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) § 6-4 av 26.06.2009 nr. 858.	574
Forskrift om kart, stedfestet informasjon, arealformål og kommunalt planregister (kart- og planforskriften) av 26.06.2009 nr. 861	574
Statlig planretningslinje for klima- og energiplanlegging i kommunene av 04.09.2009 nr. 1167.	574
Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften) av 26.03.2010 nr. 488	575
Forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggteknisk forskrift) av 19.06.2017 nr. 840	615
Forskrift om tidsfrister, og sanksjoner ved overskridelse av fristene, for private forslag til detaljregulering etter § 12-11 i plan- og bygningsloven av 11. juni 2010 nr. 815.	615
Ikraftsetting av lov 8. mai 2009 nr. 27 om endringer i lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen). Delegering av myndighet. Forskrift av 18.06.2010 nr. 896.	618
Forskrift om gebyrregulativ for sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett etter forskrift om byggesak § 13-8, jf. plan- og bygningsloven § 22-5 første ledd av 29. juni 2010 nr. 989	618
Statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen av 25.03.2011 nr. 335	619
Delegering av myndighet til Miljøverndepartementet etter lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) § 7-2 annet ledd av 24.05.2013 nr. 532	619
Forskrift om omsetning og dokumentasjon av produkter til byggverk av 17.12.2013 nr. 1579.	620
Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging av 26.09.2014 nr. 1222	620
Forskrift om konsekvensutredninger for planer etter plan- og bygningsloven av 19.12.2014 nr. 1726	621
Forskrift om konsekvensutredninger for tiltak etter sektorlover av 19.12. 2014 nr. 1758	621
Overføring av myndighet etter lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) av 19.06.2015 nr. 670	622
Forskrift om omsetning og dokumentasjon av heiser og sikkerhetskomponenter for heiser av 13. april 2016 nr. 373	623

VEILEDNINGER TIL FORSKRIFTER	625
Veiledning til forskrift om byggesak (byggesaksforskriften)	627
Veiledning til forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggteknisk forskrift)	627
Veiledning til forskrift om omsetning og dokumentasjon av produkter til byggverk	627
Veiledning til forskrift om omsetning og dokumentasjon av heiser og sikkerhetskomponenter for heiser	627
 RUNDSKRIV FRA KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET	629
Bevaringsplan. Reguleringsplanlegging etter bygningsloven for å bevare eldre bebyggelse. Rundskriv T-21/83	631
Dispensasjon fra reguleringsplan og endring av reguleringsplan. Rundskriv T-5/84.	631
Ikraftsetting av ny plan- og bygningslov. Rundskriv T-7/86 av 20. juni 1986	634
Overføring til fylkesmannen av myndighet etter plan- og bygningsloven til å avgjøre klager m.m. Rundskriv T-8/86 av 1. juli 1986.	634
Om naturforvaltning og plan- og bygningsloven. Rundskriv T-2/87.	634
Oversendelse av kommuneplaner og reguleringsplaner. Rundskriv T-6/87 av 11. mars 1988	634
Ikraftsetting av endringer i plan- og bygningsloven og visse andre arealdisponeringslover. Rundskriv T-5/89 av 9. juni 1989	634
Veiledning om bruken av plan- og bygningslovens bestemmelser om bebyggelsens utseende – særlig plan- og bygningslovens § 74 nr. 2. Rundskriv H-20/89 av 15. juni 1989	635
Overføring til fylkesmannen av myndighet etter plan- og bygningsloven til å forlenge midlertidig forbud mot deling og byggearbeid uten begrensning (§ 33). Rundskriv T-1/90 av 1. februar 1990.	642
Forvaltningslovens § 42 ved klage på vedtak i byggesaker etter plan- og bygningsloven. Rundskriv H-17/92 av 29. september 1992	642
Overføring til fylkesmannen av myndighet vedrørende lovlighetskontroll etter kommuneloven – Vedtak etter plan- og bygningslovens planbestemmelser. Rundskriv T-6/93 av 21. september 1993	649
Plan- og bygningslovens § 107: Kommunenes kontroll med oppsetting av skilt og reklameinnretninger. Vedtekter, sanksjoner og forholdet til annen lovgivning. Rundskriv H-50/93 av 14. desember 1993.	650
Samlerundskriv for tema fra eldre rundskriv vedrørende byggesaks- behandling som fremdeles er aktuelle. Rundskriv H 20/95 av 28. juni 1995 .	654
Lover og retningslinjer for planlegging av ressursutnytting i kystsonen. Rundskriv T-4/96 av 05.11.1996	662
Mineralske løsmasser: Behandling etter plan- og bygningsloven. Rundskriv T-5/96 av 01.12.1996	662
Om endringer av estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven. Rundskriv H-7/97 av 22. mars 1997	662

Ikraftsetting av endringer i plan- og bygningsloven. Rundskriv H-12/97 av 24. juni 1997	678
Arealplanlegging og utbygging i fareområder. Rundskriv T-5/97 av 27.11.1997	678
Nasjonale mål og interesser i fylkes- og kommuneplanleggingen. Rundskriv T-2/98 av 03.08.1998	678
Arbeidet med fylkesplanene. Rundskriv T-3/98 av 22.06.1998	679
Orientering om endringer i forskrifter til plan- og bygningsloven fastsatt 13.12.1999, med ikrafttreden 01.01.2000. Rundskriv H-33/99 av 20. desember 1999.	679
Tilgjengelighet for alle. Rundskriv T-5/99 av 29.12.1999.	679
Juridiske spørsmål vedrørende utbyggingsavtaler i tilknytning til plan- og byggesaksbehandling m.v. Rundskriv H-5/02 av 4. desember 2002.	679
Ekspropriasjon på plan- og bygningsrettens område. Rundskriv H-14/02 av 12. desember 2002	704
Lovendringer om tidsfrister i byggesaker, forenklinger m.m. Rundskriv H-13/03 av 25.06.2003	732
Tidsfrister i planleggingen, kart og stedfestet informasjon. Rundskriv T-2/03 av 26.06.2003.	732
Endringer i plan- og bygningsloven, Klage og innsigelse – Ot.prp. nr. 31 (2003–2004). Rundskriv T-2/04 av 05.07.2004.	733
Tilbakebetaling av gebyr ved kommunens oversittelse av fristen for byggesaker. Rundskriv H-13/04 av 01.09.2004.	733
§ 85 båt på land og hus på vann. Rundskriv H-09/05 av 28.06.2005	737
Opparbeidingsreglene i plan- og bygningsloven § 67, og problemstillinger knyttet til disse reglene. Rundskriv H-01/06 av 28.03.2006	750
Om barn og planlegging. Rundskriv T-2/08 av 12.06.2008	762
Ikraftsetting av ny plandel i plan- og bygningsloven. Rundskriv T-2/09 av 23.06.2009	763
Fylkesmannens myndighet i klagesaker i Marka – endringer til rundskriv T-1986-8. Rundskriv T-4/09	763
Ikraftsetting av lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) av 27. juni 2008 nr. 71. Rundskriv H-1/10 av 22.06.2010. . .	763
Retningslinjer for innsigelse i plansaker etter plan- og bygningsloven. Rundskriv H-2/14 av 18.02.2014.	764
Ikrafttredelse av endringer i plan- og bygningsloven (plandelen). Rundskriv H-2/15 av 11.02.2015	764
Rundskriv om kommuners saksbehandling av asylmottak etter plan- og bygningsloven. Rundskriv H-4/15 av 16.06.2015	764
Rundskriv til plan- og bygningsloven § 29-4. Byggverks plassering, høyde og avstand fra nabogrense. Rundskriv H-8/15 av 26.06.2015	765
Ikrafttredelse av endringer i plan- og bygningsloven og matrikkellova. Rundskriv H-6/17 av 30.06.17.	765

VEILEDNINGER OG PUBLIKASJONER FRA KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET	767
Stedsanalyse – Innhold og gjennomføring. Publikasjon T-986 (25.07.1993) .	769
Sykling, helse og miljø. Publikasjon T-1020 (17.07.1994)	769
Anbefalingene fra Miljøbyprogrammet. Publikasjon T-1352 (08.01.2001) ..	769
Retningslinjer for bærekraftig romlig utvikling av det europeiske kontinentet. T-1357 (17.10.2001)	769
Egenevaluering i fylkesplanleggingen. Publikasjon T-1425 (14.03.2003) ...	770
Barn og arealplanlegging – med vekt på regulerings- og bebyggesplaner. Veileder for barnerepresentanten. (03.03.2005)	770
Plan- og bygningsloven og Landbruk Pluss. Veileder og brosjyre. T-1443 (15.06.2005)	770
Planlegging av fritidsbebyggelse. Veileder. T-1450 (12.12.2005)	770
Forskrift om konsekvensutredninger – planlegging etter plan- og bygningloven. Veileder (19.05.2006)	771
Veileder utbyggingsavtaler (26.05.2006)	771
Arealplanlegging og konsekvensutredninger i planområdene på Svalbard (06.11.2007)	771
Miljø- og samfunnsutvikling (21.02.2008)	771
Universell utforming i planlegging etter plan- og bygningsloven. Temaveileder (08.11.2017)	772
Lovkommentar til plandelen av plan- og bygningsloven. Veileder (01.06.2009)	772
Planlegging etter Plan- og bygningsloven. T-1476 (07.07.2009)	772
Reindrift og planlegging etter plan- og bygningsloven. Temaveileder (01.09.2009)	772
Endringer i forskrift om konsekvensutredninger. Veiledningsnotat (16.10.2009)	773
Energitiltak og plan- og bygningsloven. Temaveileder (10.12.2009)	773
Reguleringsplan. Utarbeiding av reguleringsplaner etter plan- og bygningloven. T-1490 (22.02.2011)	773
Mineralske forekomster og planlegging etter plan- og bygningsloven. Temaveileder (05.10.2011)	773
Kommunal planstrategi. T-1494 (15.12.2011)	773
Barn og unge og planlegging etter plan- og bygningsloven. T-1513 (09.01.2012)	774
Landbruk og planlegging etter plan- og bygningsloven. Temaveileder (02.02.2012)	774
Lys på stedet. Utendørsbelysning i byer og tettsteder. T-1512 (13.03.2012) .	774
Regional planstrategi. T-1495 (29.03.2012)	774
Kommuneplanens arealdel. Utarbeiding og innhold. T-1491 (25.04.2012) ..	775
Samfunnsikkerhet og planlegging etter plan- og bygningsloven. Temaveileder HR 2214 (10.06.2012)	775
Kommuneplanprosessen – samfunnsdelen – handlingsdelen. T-1492 (18.06.2012)	775

Konsekvensutredning av kommuneplanens arealdel. T-1493 (19.09.2012) ..	775
Grad av utnytting. Beregnings- og måleregler. Veiledning H-2300 (23.01.2014)	775
Medvirkning i planlegging. Tilrettelegging for deltakelse. Veiledning H-2302 (23.06.2014)	776
Veiledning til forskrift om kart, stedfestet informasjon, arealformål og digitalt planregister. Veiledning (01.07.2014)	776
Veileder til kommunenes planarbeid med tilknytningsplikt for fjernvarme. Veiledning (14.10.2014)	776
Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Publikasjon H-2347 (12.06.2015)	776
Byrom – en idehåndbok (20.12.2016)	777
Konsekvensutredninger for planer etter plan- og bygningsloven (30.06.2017)	777
Garden som ressurs (22.09.2017)	777
TEMAVEILEDNINGER FRA DIREKTORATET FOR BYGGKVALITET (DIBK)	779
LOVSPEIL, REGISTRE OG REFERANSER	783
Lovspeil	785
Forkortelser	802
Litteratur	803
Offentlige utredninger	805
Stortingsdokumenter	806
Domsregister	816
Lovregister	829
Stikkordregister	840